

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-29-148-156>

УДК 373.3.016:811.161.2

Третяк Наталія Володимирівна,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-7438>

n.tretyak24@gmail.com

Мартіна Олеся Володимирівна,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2829-5483>

martina@kpmu.edu.ua

Гордійчук Мар'яна Сидорівна,

доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4263-8104>

2010msg@i.ua

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ ЯК
ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Анотація. У статті проаналізовано зміст функціонально-стилістичного підходу до вивчення граматики в початковій школі; важливі напрями реалізації завдань мовно-граматичної й мовленнєвої освіти учнів молодшого шкільного віку; суть методичного підходу до мовної освіти молодших школярів та їхнього мовленнєвого розвитку. Проаналізовано останні дослідження й публікації щодо функціонально-стилістичного підходу до навчання мови, визначено мету та завдання статті, методи дослідження. У статті окреслено низку питань, присвячених висвітленню в сучасній лінгводидактичній літературі стану дослідження проблеми розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів, що дає підстави створювати відповідну систему розвитку мовлення, удосконалювати способи й засоби навчання. Підґрунтям вивчення мовних явищ у системі комунікативного розвитку молодших школярів можуть бути компетентнісний, комунікативно-діяльнісний і функціонально-стилістичний підходи. Основна увага зосереджена на функціонально-стилістичному аспекті, в основі якого лежить принцип цілісного вивчення мови й мовлення. Суть функціонально-стилістичного аспекту вивчення української мови ґрунтується на взаємозв'язках функціональної стилістики з іншими розділами курсу: фонетикою, лексикою, граматиною. У функціональній стилістиці, як відомо, досліджуються мовні явища з боку їхнього функціонування, вона відрізняється від граматики тим, що розглядаються виражальні можливості мови.

У статті також описано комунікативний підхід до навчання української мови як складного багатопланового процесу, визначено його сутність та зміст. Для засвоєння мовних знань у функціональному аспекті, для усвідомлення учнями функцій граматичних форм і категорій, їхніх комунікативних можливостей у рамках методу спостережень над мовним матеріалом подано мовні вправи аналітичного характеру, які пропонуємо використовувати в початковій школі. Зроблено висновки та описано можливі перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямі.

Ключові слова: функціонально-стилістичний підхід; мова; мовлення; граматики; комунікативна компетентність; стиль; іменник; мовленнєві уміння; мовні вправи; мовна освіта.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Як зазначається в Програмі середньої загальноосвітньої школи (1–4 класи) з української мови, основні завдання початкового навчання мови та її основних розділів – формування в молодших школярів уміння осмислено говорити, читати й писати, збагачувати мовлення, дати початкові відомості з мови, розвивати увагу й інтерес до мовлення (свого й чужого) [10, с. 9].

Очевидно, одним із важливих напрямів реалізації цих завдань має стати робота над формуванням і вдосконаленням граматичного ладу усного й писемного мовлення учнів початкових класів. Саме така діяльність сприятиме підготовці молодших школярів до вивчення граматичного матеріалу української мови в середній і старшій ланках школи з урахуванням нових цілей і завдань мовно-граматичної й мовленнєвої освіти учнів молодшого шкільного віку.

Основу курсу вивчення граматики в 1–4 класах мають складати початкові теоретичні відомості про граматичну підсистему української мови, особливості її системної організації і функціонування мовних елементів. Визначене коло питань щодо засвоєння граматичного ладу української мови в початкових класах продиктоване сучасним станом вивчення граматичного матеріалу на початковому етапі навчання української мови.

Опрацювання граматичного матеріалу української мови на початковому етапі навчання здійснюється за програмою, що враховує провідний лінгводидактичний принцип, який передбачає вивчення мовних явищ у взаємозв'язку й на цій основі забезпечує розвиток мислення й мовлення молодших школярів.

Методика початкового вивчення курсу української мови спрямована на забезпечення тісного взаємозв'язку між двома компонентами – мовною освітою учнів початкових класів та їхнім мовленнєвим розвитком. Суть такого методичного підходу полягає в тому, що кожен розділ програми з української мови в початковій школі вивчається з орієнтацією на розвиток зв'язного мовлення молодших школярів. Процес вироблення необхідних мовних і мовленнєвих знань і вмінь учнів початкових класів здійснюється на основі речень, текстів, які є зовнішньою і внутрішньою формами виявлення всіх міжривневих взаємозв'язків [5, с. 58].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея функціонально-стилістичного підходу до навчання мови, на думку багатьох дослідників (М.С. Вашуленко, І.П. Гудзик, Т.О. Ладиженська, М.Р. Львов, А.К. Маркова, В.Я. Мельничайко, Л.М. Паламар та ін.), покликана стати стрижневою в мовній освіті, і передусім у початковому курсі навчання

української мови. Зокрема, М.С. Вашуленко зазначає, що такий підхід дасть змогу учням не лише оволодівати окремими знаннями, а й засвоювати емоційно-виражальні можливості мовлення, навчитися коректно й доцільно вживати відомі їм лексичні та граматичні засоби мови у висловлюваннях різного типу. Шкільна граматики, вважає вчений, на відміну від традиційної, суто описової, покликана стати функціональною, що сприятиме усвідомленню ролі виучуваних мовних явищ і засобів у досягненні комунікативної мети [3, с. 13–14].

Результати аналізу зазначеної проблеми в теорії і практиці навчання дають підстави стверджувати, що реалізація функціонально-стилістичного підходу в процесі вивчення граматичного матеріалу має бути спрямована на: а) пропедевтичне ознайомлення молодших школярів на доступному їм рівні з відомостями із функціональної стилістики, предметом вивчення якої є закономірності функціонування мови відповідно до потреб суспільства в різних ситуаціях і сферах мовлення, розкриття експресивних можливостей мовних одиниць різних рівнів; б) практичне засвоєння граматико-стилістичних норм у процесі сприймання-розуміння, аналізу і продукування елементарних висловлювань різних типів, стилів і жанрів; в) забезпечення поетапності у формуванні граматико-стилістичних умінь у молодших школярів [12, с. 150].

Баранник Н.О. зазначає, що суть функціонально-стилістичного аспекту вивчення української мови ґрунтується на взаємозв'язках функціональної стилістики з іншими розділами курсу: фонетикою, лексикою, граматику. У функціональній стилістиці, як відомо, досліджуються мовні явища з боку їхнього функціонування, вона відрізняється від граматики тим, що розглядаються виражальні можливості мови [1, с. 24].

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є визначення й наукове обґрунтування доцільності застосування в процесі засвоєння граматики функціонально-стилістичного підходу й у розробленні на цій основі ефективної методичної системи, спрямованої на формування в учнів початкових класів необхідних граматичних знань і практичних умінь, що є основою розвитку і вдосконалення їхньої мовленнєвої культури.

Завданнями статті є: 1) вивчити лінгвістичну, лінгводидактичну та психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження; 2) обґрунтувати доцільність застосування функціонально-стилістичного підходу до навчання граматики української мови в початковій школі та дослідити рівень його реалізації на уроках української мови; 3) виявити оптимальні методи і прийоми формування й удосконалення мовних (граматичних) та мовленнєвих умінь у процесі вивчення граматичного матеріалу; 4) дібрати відповідні види вправ.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODOLOGY

Для реалізації поставлених мети та завдань було використано такі методи як: теоретичні та емпіричні. Теоретичні методи пов'язані з аналізом наукової літератури з педагогіки та суміжних наук, емпіричні методи спрямовані на спостереження та аналіз граматичного матеріалу.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Нові зміст та структура початкової школи, Державний стандарт початкової загальної освіти, оновлені навчальні програми (2016), концепція Нової української школи спонукають учених до вдосконалення технології навчання мови. Одним із нових напрямів є функціонально-комунікативний.

За останні десятиліття посилення уваги до функціональної сторони мови має позитивний вплив не тільки на розвиток лінгвістики загалом, але й методики навчання. Для формування умінь правильно користуватися мовними засобами необхідно знати основи функціонування лінгвістичних елементів різних структурних рівнів, їхнє комунікативне призначення, особливості реалізації в мовленні. З огляду на це дедалі більшого значення в лінгводидактиці набуває проблема визначення та обґрунтування концептуальних положень функціонально-стилістичного напрямку навчання української мови.

Проблемі розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів приділяється багато уваги в методичній літературі, що дає підстави створювати відповідну систему розвитку мовлення, удосконалювати способи й засоби навчання. Підґрунтям вивчення мовних явищ у системі комунікативного розвитку молодших школярів можуть бути компетентнісний, комунікативно-діяльнісний і функціонально-стилістичний підходи. Цілком очевидно, що саме функціональна стилістика (стилістика мовлення) має суттєве практичне значення для вироблення мовленнєвих умінь у молодших школярів, зокрема: допомагає розкрити багатство та красу мови, навчити учнів послуговуватися різними мовними засобами відповідно до специфіки мовленнєвих ситуацій, добирати лексичні й граматичні синоніми та інші виражальні засоби мови (О. Ахманова В. Виноградов, А. Коваль, М. Пентиліук, М. Пилинський); виховує у школярів чуття стилю, ознайомлює з нормами того чи іншого функціонального стилю (М. Кожина).

Отже, знання стилістики сприяють підвищенню грамотності людини, виробляють уміння користуватися мовними засобами в різних сферах спілкування й у різних життєвих ситуаціях.

Досить плідною в цьому плані є ідея вивчати мову у функціонально-стилістичному аспекті, давати учням знання і формувати в них уміння й навички не тільки з граматики і правопису, але й зі стилістики.

Розглядаючи мовлення як діяльність у межах спілкування (комунікації), адже тільки в цьому випадку воно стає вмотивованим, О.М. Леонтьєв розробляє теорію мовленнєвої діяльності. Згідно з нею мовленнєва діяльність, як і будь-яка інша, характеризується наявністю мотиву (для чого людина говорить), мети (чого хоче досягти в результаті спілкування), структури. Компоненти мовленнєвої діяльності, її особливості та специфіка функціонування дістали свій розвиток і конкретизацію в подальших дослідженнях психологів і психолінгвістів.

В основі вивчення української мови у функціонально-стилістичному аспекті лежить принцип цілісного вивчення мови й мовлення – лексики, фонетики, граматики і стилістики. Цей принцип розкриває перед учителем широкі можливості для розвитку в учнів стилістичних умінь і навичок, глибокого і всебічного вивчення української мови. Мовні засоби розглядаються в мовленнєвому контексті. Розкриваючи перед учнями виражальні можливості мовних одиниць, учитель показує особливості їхнього функціонування, сферу використання, проводить вправи, на яких школярі вчаться оцінювати синонімічні варіанти, їхнє емоційно-експресивне забарвлення, конструювати речення й тексти зі стилістичною метою, використовувати у власному мовленні різні мовні засоби.

Функціонально-стилістичний аспект вивчення мови ґрунтується на здійсненні взаємозв'язку стилістики з комунікативним підходом.

Комунікативний підхід до навчання української мови як складний багатоплановий процес, за словами Т.К. Донської, передбачає, по-перше, вивчення системи мови як засобу спілкування людей, по-друге, – як сукупності, єдності мови й мовлення, по-третє, – як мовленнєвого втілення мовної системи, яка тільки через мовлення виконує своє комунікативне призначення, по-четверте, – як засобу пізнання і відображення дійсності, який нерозривно пов'язаний із комунікативним призначенням мови [4, с. 80].

На думку М.І. Пентиліук, комунікативна спрямованість навчання «передбачає не лише кількісні переваги практики над лінгвістичною теорією, а насамперед навчання спілкуватися, створення таких умов на уроці, які б спонукали дітей висловлюватися, розмовляти з однокласниками рідною мовою» [9, с. 11].

Відповідно до програми курс української мови в початкових класах має дати молодшим школярам певний обсяг знань і вмінь із граматики, які б сприяли розвитку в них комунікативних умінь, удосконаленню граматичного ладу усного й писемного мовлення школярів [10, с. 46].

Згідно з програмою з української мови молодші школярі навчаються розрізняти відмінки іменників у сполученнях слів за запитаннями від стрижневого слова, за роллю в реченні (називний і знахідний відмінки), за значенням та наявністю чи відсутністю прийменників (давальний і місцевий відмінки), за допомогою підстановки іменників іншого роду.

Для формування граматичних умінь і навичок молодших школярів у підручнику з української мови подано значну кількість різноманітних вправ на засвоєння відмінків іменників та їхнього правопису. Вони включають завдання аналітичного та конструктивного характеру.

У програмі рекомендовано під час опрацювання мовного, зокрема граматичного матеріалу, основну увагу приділяти практичному аспекту: збагаченню мовлення учнів різними граматичними формами, розвитку вміння користуватися мовними засобами відповідно до норм літературної мови; умінню аналізувати, оцінювати власну мовленнєву творчість, удосконалювати її.

Сутність викладеного дає підстави стверджувати, що в чинній програмі з української мови для початкової школи пріоритетним завданням визначено розвиток мовленнєвих умінь молодших школярів. У розв'язанні його особливе значення відводиться комунікативному підходу до навчання української мови. Однак порада головної уваги під час опрацювання граматичного матеріалу приділяти практичному аспекту сприяє розкриттю функціонального призначення мовних одиниць і граматичних категорій, тобто реалізації функціонального підходу.

Майже всі пропоновані вправи й завдання спрямовані на закріплення здобутих знань із цієї теми та формування відповідних граматичних умінь і навичок. Ці вправи містять завдання на визначення відмінків іменників і розрізнення омонімічних відмінкових форм іменників; на утворення початкової форми іменників (називний відмінок однини) і форм інших відмінків; вправи на відмінювання іменників і на відпрацювання правопису відмінкових форм іменників; завдання на складання речень із відповідними формами відмінків іменників. Виконання таких завдань на уроках вивчення граматичного матеріалу сприятиме закріпленню поданих у підручнику з української мови теоретичних відомостей про відмінки іменників.

Так, для засвоєння мовних знань у функціональному аспекті, для усвідомлення учнями функцій граматичних форм і категорій, їхніх комунікативних можливостей у рамках методу спостережень учнів над мовним матеріалом пропонуємо використовувати мовні вправи аналітичного характеру:

1. Як нема без зірок **небозводу**,
Як **блакиті** без сонця нема,
Так і **мови** нема без народу,
Так **народу** без мови нема.

В. Забаштанський

– Про що цей вірш?

– Знайдіть іменники.

– З якими словами пов'язане виділені іменники? Як ви встановили зв'язок?

Запитання якого відмінка ви ставили?

– То в яких відмінках вжиті виділені іменники?

– З яким словом вони вжиті? (*нема*)

– На що вказує це слово? (*відсутність предмета*)

– Що можуть позначати іменники в родовому відмінку? (*відсутність предмета*)

2. **Осінь**

Облітають квіти, обриває вітер

Пелюстки **печальні** в синій тишині.

По садах пустинних їде гордовито

Осінь **жовтокоса** на баскім коні.

У далечінь холодну без жалю за літом

Синьоока осінь їде навмання,

В'яне все навколо, де пройдуть копита,

Золоті копита чорного коня.

Облітають квіти, обриває вітер

Пелюстки **печальні** й розкида кругом.

Скрізь якась покора в тишині розмита,

І берізка гола мерзне під вікном.

В. Сосюра

– Яка основна думка цієї поезії?

– Які почуття вона викликає?

– Випишіть іменники, визначте, які з них відповідають на питання Хто?, а які – Що?

– Доберіть синоніми до виділених слів.

Вважаємо, що вправи такого типу сприяють свідомому засвоєнню граматичних знань і практичних умінь молодших школярів.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Функціонально-стилістичний підхід до вивчення граматичного матеріалу є актуальною проблемою лінгводидактики. Вивчення та зіставлення особливостей функціонального і стилістичного підходів засвідчило їхній взаємозв'язок і взаємозалежність, а отже, дало змогу стверджувати, що інтегрування цих двох підходів забезпечує практичну спрямованість навчання граматики, свідоме оволодіння мовою як засобом спілкування, а також слугує надійною основою для формування й

удосконалення мовленнєвих умінь учнів. Впровадження функціонально-стилістичного підходу передбачає розкриття функціонального призначення і стилістичних можливостей мовних засобів, формування вмінь свідомо відбирати мовні засоби відповідно до комунікативної ситуації, що безпосередньо впливає на рівень мовленнєвої компетенції молодших школярів. З огляду на сутність функціонально-стилістичного підходу застосування його в процесі вивчення граматичного матеріалу є доцільним і необхідним, оскільки забезпечує практичну спрямованість навчання граматики, свідоме оволодіння мовою як засобом спілкування. **Перспективи подальших досліджень** можуть бути в реалізації функціонально-стилістичного підходу до вивчення інших мовних розділів у початковій школі.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Баранник, Н.О., 2012. Функціонально-стилістичний підхід до вивчення граматики – запорука розвитку мовленнєвих умінь студентів, *Наукові записки кафедри педагогіки*, Вип. 28(1), с. 23–30.
2. Вашуленко, М. С., 2012. Авторська концепція підручників з української мови нового покоління для початкової школи. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць*, Київ: Педагогічна думка, Вип. 12, с. 50–56.
3. Вашуленко, М.С., 1992. Теорія і практика навчання української мови в 4-річній початковій школі. *Автореф. дис. докт. пед. наук: 13.00.02*, Київ, с. 13–14.
4. Донская, Т.К., 1983. Коммуникативная перспектива в преподавании грамматики в школе. *Преемственность и перспективность у развитии речи школьников. Межвузовский сборник научных трудов*, Луганск, с. 78–87.
5. Каліш, В.А., 1995. Функціонально-комунікативний підхід до слова в мовній освіті вчителів початкових класів: *Дис. канд. пед. наук: 13.00.02*, Київ, 256 с.
6. Кучеренко, І.А., 2012. Лінгводидактичні принципи організації сучасного уроку української мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, Вип. 31, с. 182–185.
7. Мамчур, Л.І., 2012. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: *автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня доктора пед. наук зі спец. 13.00.02*, Херсон, 45 с.
8. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2012, 392 с.
9. Пентиліук, М.І., 1997. Основні аспекти навчання рідної мови. *Початкова школа, № 4*, с. 10–12.
10. *Програми для середньої загальноосвітньої школи: 1–4 класи*, Київ, 2016, с. 7–59
11. Чупріна, О.В., 2018. Методи розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови в початковій школі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*, Вип. 2 (8), с. 170–173.
12. Янко, Н.О., Якунько, О.В., 2018. Принципи реалізації функціонально-стилістичного підходу в процесі вивчення граматичного матеріалу в початковій школі. *Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. «Молодий вчений», № 2.1(54.1)*, с. 149–153.

**FUNCTIONAL AND STYLISTIC APPROACH TO THE STUDY OF
GRAMMAR AS A FUNDAMENTAL TO THE DEVELOPMENT OF SPEECH SKILLS OF
PRIMARY SCHOOL STUDENTS**

Natalia Tretiak,

Associate Professor of Theory and Methods of Primary Education
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-7438>
n.tretyak24@gmail.com

Olesia Martina,

Associate Professor of Theory and Methods of Primary Education
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2829-5483>
martina@kpnu.edu.ua

Marianna Hordiichuk,

Associate Professor of Theory and Methods of Preschool Education
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4263-8104>
2010msg@i.ua

Abstract. In the article, the content of the functional-and-stylistic approach to teaching grammar in primary school is analyzed; important directions in the implementation of the tasks of language, grammar and speech education of primary schoolchildren are considered; the essence of the methodical approach to language education of primary schoolchildren and their speech development is addressed. The latest research and publications on the functional-and-stylistic approach to language learning are analyzed, the purpose and objectives of the article and the research methods are determined. In the methodological literature, a great deal of attention is paid to this issue, thus giving grounds to create an appropriate system of speech development, improve methods and means of teaching. Competence, communicative-and-activity and functional-stylistic approaches can be the basis for speech and language phenomena in the system of communicative development of junior schoolchildren. The main focus is on the functional and stylistic aspect, which is based on the principle of holistic approach to speech and language acquisition. The essence of the functional and stylistic aspect of learning the Ukrainian language is based on the relationship of functional stylistics with other sections of the course: phonetics, vocabulary, grammar. In functional stylistics, linguistic phenomena are studied from the point of view of their functioning and the expressive possibilities of language distinguish them from grammar.

In the article, the communicative approach to learning the Ukrainian language as a complex multifaceted process is described and its essence and content is defined. For the acquisition of language in the functional aspect, for students to understand the functions of grammatical forms and categories and the communicative potential thereof within the framework of the method of linguistic material observation, language exercises of analytical nature are presented. They can be used in primary school. Conclusion are made, possible prospects for further research in this direction are described.

Keywords: functional and stylistic approach; language; speech; grammar; communicative competence; style; noun; speech skills; language exercises; language education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Barannyk, N.O., 2012. Funktsionalno-stylistychnyi pidkhid do vyvchennia hramatyky – zaporuka rozvytku movlennievvykh umin studentiv [The functional-and-stylistic approach to grammar acquisition is a guarantee of the development of speech skills of students], *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, Vyp. 28(1), s. 23–30.
2. Vashulenko, M. S., 2012. Avtorska kontseptsiiia pidruchnykiv z ukrainskoi movy novoho pokolinnia dlia pochatkovoii shkoly [Author's concept of textbooks of a new generation for the Ukrainian language acquisition for primary school], *Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats.* Kyiv: Pedahohichna dumka, Vyp. 12, s. 50–56.
3. Vashulenko, M.S., 1992. Teoriia i praktyka navchannia ukrainskoi movy v 4-richnii pochatkovii shkoli [Theory and practice of the Ukrainian language acquisition in a four-year primary school]: *Avtoref. dys. dokt. ped. nauk: 13.00.02*, Kyiv, s. 13–14.
4. Donskaia, T.K., 1983. Kommunikativnaia perspektiva v prepodavanii grammatiki v shkole [The communicative perspective of teaching grammar in school]. *Preemstvennost i perspektivnost v razvitii rechi shkolnikov. Mezhvuzovskiy sbornik nauchnykh trudov*, Luhansk, s. 78–87.
5. Kalish, V.A., 1995. Funktsionalno-komunikatyvnyi pidkhid do slova u movnii osviti vchyteliv pochatkovykh klasiv [The functional-and-communicative approach to a word in linguistic education of primary school teachers]: *Dys. kand. ped. nauk: 13.00.02*, Kyiv, 256 s.
6. Kucherenko, I.A., 2012. Linhvodydaktychni pryntsyipy orhanizatsii suchasnoho uroku ukrainskoi movy [Linguodidactic principles of the arrangement of a modern Ukrainian lesson]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriia "Filolohichna"*, Vyp. 31, s. 182–185.
7. Mamchur, L.I., 2012. Perspektyvnist i nastupnist u formuvanni komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly [Perspectives and sustainability in forming the communicative competence of the basic school]: *avtoref. dys. Na zdobuttia nauk. Stupenia doktora ped. nauk zi spets. 13.00.02*, Kherson, 45 s.
8. *Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z navchanniam ukrainskoiu movoiu. 1–4 klasy* [Education programs for comprehensive educational establishments with the Ukrainian language of teaching. 1-4 grades.], Kyiv: Vydavnychiy dim "Osvita", 2012, 392 s.
9. Pentyliuk, M.I., 1997. Osnovni aspekty navchannia ridnoi movy [Basic aspects of teaching the native language], *Pochatkova shkola*, № 4, s. 10–12.
10. *Prohramy dlia serednoi zahalnoosvitnoi shkoly: 1–4 klasy* [Programs for comprehensive educational establishments. 1-4 grades], Kyiv, 2016, s. 7–59.
11. Chuprina, O.V., 2018. Metody rozvytku zviaznoho movlennia na urokakh ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli [Methods of development of connected speech in the Ukrainian language lessons in primary school]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Seriia "Pedahohika ta psykholohiia"*, Vyp. 2 (8), s. 170 –173.
12. Yanko, N.O., Yakunko, O.V., 2018. Pryntsyipy realizatsii funktsionalno-stylistychnoho pidkhodu v protsesi vyvchennia hramatychnoho materialu v pochatkovii shkoli [The principles of the implementation of the functional-and-stylistic approach in the process of the grammatical material acquisition in the primary school]. *Natsionalnyi universytet "Chernihivskiy kolehium" imeni T.H. Shevchenka. "Molodyi vchenyi"*, № 2.1(54.1), s. 149–153.